

konden — zoo werd er gezegd — toch onmogelijk goede Republikeinen zijn. Da Costa zegt ergens,¹⁾ dat onder de voorstanders der omwenteling van 1795 zich velen bevonden, „die de Christelijke Godsdienst toch steeds voor den grondslag van den Staat hielden, en althands op het punt der opneming van de Joden op gelijken voet met de Christenen in den Staat gemoedelijk bezwaar vonden”, maar of dit gemoedelijk bezwaar, voorzover het voorkwam, met het houden van den Christelijken godsdienst als grondslag van den staat verband hield, betwijfel ik ten zeerste. Willens en wetens, immers na zeer breedvoerige beraadslagingen, heeft men de burgerschapsrechten ook tot de niet-Christenen uitgebreid.

Volkomen hiermee in overeenstemming was, dat de regeering aan de viering van den algemeen-Christelijken feestdag bij uitnemendheid een einde maakte. Voor haar werd de Zondag een dag als andere dagen.

Hierin, gelijk ook in de emancipatie der Joden en in Holland's Verklaring van Menschenrechten, sprak zich uit het beginsel van de secularisatie van den staat, een beginsel, dat ten slotte leiden moet tot volstreckte neutraliteit. Het vond echter, geheel natuurlijk, niet onmiddellijk volledige toepassing. Het Christendom had in den loop der eeuwen dermate recht en staat doortrokken, dat het niet zoo maar in een ommezien kon worden uitgezuiverd. Dit ging te minder gemakkelijk, daar het, toen de bekoring, die eerst van de Revolutie uitging, geweken was, weer meer vat op de geesten kreeg.

Er treedt, ook te onzent, reactie in. De eerste periode blijkt weldra voorbij te zijn. In 1802 wordt een proclamatie uitgevaardigd, waarbij „de Christelijke godsdienst, die Europa beschaafde” weder wordt aanbevolen „als de band, die deszelfs volken vereenigt” en de wensch geuit, dat „de verlichting, welke ons bestraalt, steeds zou gepaard gaan met de deugden, die deeze godsdienst vordert.”²⁾ En het blijft niet bij een proclamatie: de bid- en dankdagen, sinds 1795 niet gehouden, worden in eere hersteld³⁾ en de Zondagsviering wordt weer regeeringszaak. De Joden worden teruggedrongen: in 1803 was er van Joden in het

1) Israël en de Volken, p. 527.

2) Te Winkel, Ontwikkelingsgang, VI², p. 238.

3) De Visser, Kerk en Staat, III, p. 539 sqq.